

תלקיט - לא לתלמידים בלבד

שיפור תהליכי ההערכה בבית הספר ובהכשרת מורים

מיכל נחשון | אמירה רום

Portfolio - Not for students only
Improving Assessment Processes Students
in Schools and Colleges
Dr. Michal Nachshon, Dr. Amira Rom

כתיבה: ד"ר מיכל נחשון, המכללה האקדמית לחינוך אורנים; הפקולטה לחינוך למדע
וטכנולוגיה, הטכניון
ד"ר אמירה רום, האוניברסיטה הפתוחה, המחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה
והיחידה לקידום עובדי הוראה

הוצאת הספרים של מכון מופ"ת:
עורכת ראשית: ד"ר יהודית שטיימן
עורכת אקדמית: ד"ר בלה יעבץ
עורכת טקסט ולשון: לילך צ'לנוב
עורכת לשון אחראית: מירב כהן-דר
עורכת גרפית ומעצבת העטיפה: מאיה זמר-סמבול
התמונה בצד הקדמי של הכריכה באדיבות סטודיו נחשון
www.tomernachshon.com

עשינו כמיטב יכולתנו לאתר את בעלי הזכויות של כל חומר
ששולב בספר ממקורות חיצוניים. אנו מתנצלים על כל
השמטה או טעות. אם יובאו אלה לידיעתנו, נפעל לתקן
במהדורות הבאות.

מסת"ב: 0-154-530-965-978

© כל הזכויות לתמונות וליצירות שמורות ליוצרים
© כל הזכויות שמורות למכון מופ"ת, תשע"ח / 2018

טל': 03-6901406

<http://www.mofet.macam.ac.il>

דפוס: איילון הפקות בע"מ

תוכן העניינים

7.....	ראשית דבר
9.....	מבוא.....
15.....	פרק ראשון: תהליכי הערכה לשם למידה.....
21.....	הערכה לשם למידה (ה"ל") והערכה של הלמידה (הש"ל)
23.....	המשוב - מאפיין מרכזי של גישת הה"ל.....
25.....	החשיבה הרפלקטיבית - חלק מתהליכי הה"ל.....
27.....	התלקיט - מהותו וחשיבותו לה"ל.....
30.....	תפקיד ההערכה בתהליך הכשרת המורים.....
33.....	פרק שני: תכנית הלימודים במוט"ב (מדע וטכנולוגיה בחברה)
39.....	התפתחות הגישות בהוראת המדעים.....
45.....	תכנית הלימודים בתחום הדעת האינטגרטיבי מוט"ב.....
47.....	מרכיבי התלקיט של מוט"ב.....
56.....	תהליך ההערכה במוט"ב.....
	פרק שלישי: תלקיטי התלמידים כמשקפים את איכות עבודתם
63.....	של המורים
	הערכת איכות עבודתם של המורים באמצעות תוצרי התלמידים -
69.....	ממצאי המחקר.....
83.....	פרק רביעי: הלמידה השיתופית והלמידה האישית - תפיסות הלומדים.....
85.....	למידה שיתופית - מהי?.....
	המחקר הראשון: כיצד תופסים תלמידי מוט"ב את הלמידה השיתופית
89.....	ואת הלמידה האישית?.....
	המחקר השני: כיצד תופסים מתכשרים להוראה את הלמידה
100.....	השיתופית ואת הלמידה האישית?.....
109.....	פרק חמישי: התלקיט בשירות המתכשרים להוראה.....
111.....	חשיבות ההערכה בהכשרת המורים.....
114.....	התלקיט ככלי הוראה-למידה-הערכה בהכשרת מורים.....
115.....	דפי הניטור וחשיבותם.....

השפעת ההתנסות בדרכי הערכה מגוונות על הסטודנטים המתכשרים	
118.....	להוראה - ממצאי המחקר
137.....	סוף דבר, או אולי התחלה חדשה?
139.....	מקורות
151.....	נספחים
151.....	נספח א1: מרכיבי התלקיט במוט"ב והרכב ציון התלקיט
153.....	נספח ב1: דף מלווה תלקיט
	נספח א2: מאפייני משימה אישית מבוססת כתבה מדעית
154.....	פופולרית למורים
156.....	נספח ב2: מחוון למשימה אישית המאפשרת אופני ביטוי מגוונים
158.....	נספח א3: מחוון להערכת משחק לימודי
161.....	נספח ב3: מחוון להערכת עיתון קיר
163.....	נספח 4: הדף האישי בתלקיט של מוט"ב - דף לתלמידים
	נספח 5: תבחינים בתהליך הערכה מדגמית של תלקיטים -
165.....	שאלון מתוקשב
172.....	נספח 6: דוגמה לדוח הערכת מורה בעקבות ההערכה המדגמית
	נספח 7: תצלומים מסדנאות המורים המשתלמים המתנסים
174.....	ביצירת משחק לימודי
176.....	נספח 8: תפיסות התלמידים את הלמידה השיתופית
	נספח 9: שאלון מקדים למתכשרים להוראה בקורס
177.....	"הערכה חינוכית"
	נספח 10: שאלון מסכם למתכשרים להוראה בקורס
178.....	"הערכה חינוכית"
180.....	נספח 11: דוגמאות לדפי ניטור

רשימת הלוחות

- 48..... לוח 1: מרכיבי התלקיט של מוט"ב
- 53..... לוח 2: שלבי הפיתוח של המשימה הקבוצתית
- 54..... לוח 3: מחוון גנרי למשימה הקבוצתית
- 61..... לוח 4: תוצרים שניתן להפיק מפעולות ההערכה
- 92..... לוח 5: דוגמאות לנימוקי תלמידים להעדפת הלמידה השיתופית
- 94..... לוח 6: דוגמאות לנימוקי תלמידים להעדפת הלמידה האישית
- 101..... לוח 7: דוגמאות לנימוקי הסטודנטים להעדפת הלמידה השיתופית
- 103..... לוח 8: דוגמאות לנימוקי הסטודנטים המעדיפים למידה אישית
- 105..... לוח 9: דוגמאות לנימוקי הסטודנטים המעדיפים את שילוב שתי הדרכים
- לוח 10: התפלגות התשובות לשאלות על אופי הקשיים בעבודה
- 106..... השיתופית ועל דרכי ההתמודדות עמם
- לוח 11: מרכיבי התלקיט בקורסי "הערכה חינוכית" בשנים תשע"ד
- 117..... ותשע"ה
- לוח 12: התפלגות התשובות לשאלה על דרכי ההערכה המוכרות
- 120..... והמועדפות
- לוח 13: התפלגות תשובות הסטודנטים לשאלה על מידת תרומתם
- של נושאי הקורס לעבודתם כמורים בעתיד
- 122..... לוח 14: דוגמאות לנימוקי הסטודנטים בעניין השימוש בדפי ניטור
- במהלך הקורס ובסיומו
- 125..... לוח 15: דוגמאות מדברי הסטודנטים על הל"ל והש"ל לפי קטגוריות
- 130.....

רשימת האיורים

- 13..... איור 1: מיפוי מרכיבי הספר
- 22..... איור 2: מעגל ההל"ל
- איור 3: אבני יסוד בלימודי מוט"ב (והחל מתשע"ו: בלימודי "מדע
- 37..... וטכנולוגיה לכול" בנתיב העיוני)
- 59..... איור 4: מעגלי ההערכה בתחום הדעת באמצעות התלקיט
- 62..... איור 5: מיפוי דרך ההערכה במוט"ב
- 72..... איור 6: מרכיבי ההערכה המדגמית
- איור 7: דוגמה לייצוג רעיון מדעי - כל היצורים, לרבות האדם, קשורים
- 73..... ליצורים רבים אחרים בסביבתם

איור 8: דוגמה לייצוג רעיון מדעי - לאורח החיים של הפרט והחברה	
73..... ולהתפתחות המדע והטכנולוגיה יש השפעה על הבריאות.....	
איור 9: ממוצע הציונים של מרכיבי ההערכה המדגמית בשנים	
75..... תש"ע-תשע"ג.....	
איור 10: מודל לפיתוח מקצועי של מורים: שילוב דרכי	
79..... הוראה-למידה-הערכה באמצעות תלקיטים.....	
איור 11: התפלגות נימוקי התלמידים המעדיפים את הלמידה	
91..... השיתופית (באחוזים).....	
איור 12: התפלגות נימוקי התלמידים המעדיפים את הלמידה	
93..... האישית (באחוזים).....	
איור 13: התפלגות יתרונות הלמידה השיתופית על פי נימוקי התלמידים	
95..... (באחוזים).....	
איור 14: התפלגות חסרונות הלמידה השיתופית על פי נימוקי התלמידים	
96..... (באחוזים).....	
איור 15: התפלגות נימוקי הסטודנטים המעדיפים את הלמידה השיתופית	
101..... (באחוזים).....	
איור 16: התפלגות נימוקי הסטודנטים המעדיפים את הלמידה	
103..... האישית (באחוזים).....	
איור 17: התפלגות תשובות הסטודנטים לשאלה על הדרכים שבהן העריכו	
121..... אותם בהיותם תלמידים.....	
איור 18: התפלגות תשובות הסטודנטים לשאלה על דרכי ההערכה	
123..... המועדפות עליהם בהיותם לומדים.....	
איור 19: התפלגות תשובות הסטודנטים לשאלה על דרכי ההערכה	
124..... המועדפות עליהם בהיותם מורים לעתיד.....	
איור 20: התפלגות הנימוקים בקטגוריות השונות לפי הכשירויות	
128..... הנדרשות מלומד בעל הכוונה עצמית.....	
איור 21: התפלגות התשובות בעניין ה"ל"ל והש"ל לקטגוריות.....	
132.....	

ראשית דבר

מה שדרוש לחיים רב ורחב הרבה מכדי שאפשר יהיה לחשוב שהכשרה בבית הספר תוכל להתמודד אתו... בית הספר חייב לדאוג לכך שהצעיר יהיה אישיות הרמונית בשעה שיעזוב אותו... במרכז צריך לעמוד תמיד פיתוח היכולת הכללית לחשוב חשיבה עצמאית ולהגיע לקביעת עצמאיות ולעבודה עצמאית, לא רכישת ידע של מומחה. אם אדם שולט בשיטות היסוד של מקצועו, והוא למד לחשוב ולעבוד באופן עצמאי, הוא... יהיה מוכשר להסתגל להתקדמות ולשינויים יותר מאדם אשר הכשרתו מתבטאת בעיקר ברכישת פרטי פרטים של ידיעות. (איינשטיין, 1953, עמ' 37-38)

לפני כ-15 שנים, לאחר שהסתיים "פרויקט 22 בתי הספר, בגרות 2000" והוגשו הדוחות למשרד החינוך, נתבקשה ד"ר מיכל נחשון, שהייתה עד אז מורה להוראת הביולוגיה, לקדם פיתוח של מקצוע חדש ושמו "מדע וטכנולוגיה בחברה - מוט"ב".* מדובר ב"מקצוע שיילמד בכל בתי הספר העיוניים והטכנולוגיים והמיועד לתלמידים שאינם מתכוונים להמשיך לימודים בכיוון מדעי-טכנולוגי" (מחר 98, 1992). ד"ר מיכל נחשון פנתה לד"ר שלמה בן אליהו ז"ל, שלקח חלק ב"פרויקט 22 בתי הספר", והוא הפנה אותה לד"ר אמירה רום מצוות היחידה לקידום עובדי הוראה באוניברסיטה הפתוחה, שהייתה חלק מהצוות הפדגוגי המוביל של הפרויקט, לצד ד"ר דוד מצר, שהוביל את התהליך.

בפגישה הראשונה, שבה הכירו השותפות לעתיד, הוטבע דפוס פעולה שעמד לשרתן היטב בהמשך: זיהוי היעדים, בדיקת צורכי השטח, הגדרתם וחיפוש דרכים פדגוגיות מתקדמות ועדכניות כדי לענות לצרכים, כל זאת מתוך יצירת כלים פדגוגיים וחידודם, עד לקבלת המוצר הרצוי האפשרי. התוצרים המגוונים שהתקבלו ענו על צרכיה של אוכלוסיית תלמידים שלא טופלה בישראל מאז קום המדינה והוגדרה היטב במסמך "מחר 98" (דוח ועדת הררי). "עיקרו של מקצוע זה איננו בהיקף החומר הכלול ובכיסוי פרקי המדע והטכנולוגיה כולם, דווקא, כי אם בלימוד מהנה שיש בו משום הקניית כלים והרגלי חשיבה מדעיים-טכנולוגיים"

* בשנת הלימודים תשע"ו אוחדו המקצוע מוט"ב והמקצוע "מדעי הטכנולוגיה" למקצוע אחד - "מדע וטכנולוגיה לכול" (מוט"ל). חומרי הלמידה המוצגים בספר שלפניכם פותחו במהלך הטמעת המקצוע מוט"ב במערכת, ולכן לאורך הספר מוזכר שם המקצוע מוט"ב. משנה"ל תשע"ו החומרים האלה הם הבסיס ללימודי "מדע וטכנולוגיה לכול" בנתיב העיוני.

(שם, עמ' 20). ככל שהתקדם פיתוח המקצוע, וככל שהתרבו הצרכים, בהתאם לגידול באוכלוסיית התלמידים והמורים, חלה התקדמות בתפיסות הפדגוגיות של תחום הדעת, ועמן התפתחו הכלים והתוצרים, שחלקם מוצג בספר הזה. הספר מתמקד בתחום אינטגרטיבי שמהותו הקניית אוריינות מדעית-טכנולוגית, אך עקרונות ההוראה וההערכה המוצגים בו יכולים לתרום לכל תחום דעת. ההתנסויות המוצגות בספר עשויות לספק לקוראים העושים במלאכה חומר למחשבה וכלים להטמעה בכיווני עשייה נוספים. ומנקודת מבט אישית:

שיתוף הפעולה הפורה בינינו, בין אשת מקצוע מתחום דעת מדעי לבין אשת מקצוע מתחום ההערכה ותכנון הלימודים, הביא לעבודה שיתופית שתוצריה בעלי ערך הן במערכות הבית-ספריות הן בתהליך הכשרתם של מורי העתיד. אנו חשות שנפלה בחלקנו זכות גדולה לקדם תפיסת הערכה התואמת את צורכי התלמידים ומתאימה גם להתנסויות הקשורות להערכה במהלך ההכשרה. במהלך העבודה השיתופית שלנו עברנו תהליך למידה מתמשך ומרתק. התמודדנו עם סוגיות חדשות לצד סוגיות מוכרות. אלו גם אלו עוררו אותנו לחשיבה נוספת ומתחדשת על התוצרים שפותחו, ובעקבות זאת עידנו את תפיסת ההערכה שלנו ואת התובנות שנגזרו מיישומה בשדה. אנו מקוות שהקוראות והקוראים של ספר זה ירגישו את חדות היצירה וההתחדשות שליוותה אותנו לאורך כל הדרך, וייתרמו מהתהליך כפי שאנו נתרמנו ממנו.

ברצוננו להודות לכל מי שסייע לנו בהוצאת הספר: בראש ובראשונה לרשות למחקר והערכה במכללה האקדמית לחינוך אורנים וליחידה לקידום עובדי הוראה באוניברסיטה הפתוחה, שתמכו בהוצאת הרעיון מן הכוח אל הפועל; תודות לחוקרי הוראת המדעים בפקולטה לחינוך, למדע ולטכנולוגיה בטכניון ובמחלקה להוראת המדעים במכון ויצמן על שותפות ארוכת שנים לשם קידום מקצוע חדש במערכת החינוך בישראל; לאנשי משרד החינוך שמאמינים בדרך ולקבוצת מדריכי מוט"ב בתחילה ומוט"ל בהמשך על ההתנסות והחשיבה המשותפת; וכמובן, לנשות הוצאת הספרים במכון מופ"ת: ד"ר בלה יעבץ, העורכת האקדמית, לילך צ'לנוב, עורכת הלשון, מירב כהן-דר, עורכת הלשון האחראית, מאיה זמר-סמבול, העורכת הגרפית, וחני שושתרי, רכות הוצאת הספרים, ובראשן ד"ר יהודית שטיימן, ראש הוצאת הספרים והעורכת הראשית, שבלעדיהן אי אפשר היה להוציא ספר זה לאור; תודה מיוחדת לסטודיו נחשון שתרם את תמונת יצירתו לכריכה הקדמית. קריאה מהנה, מיכל נחשון ואמירה רום

מבוא

ספר זה מיועד הן לקוראים המעוניינים להרחיב את ידיעותיהם בנושא התלקיט ומקומו בתהליכי ההערכה לשם למידה (ה"ל"), הן לקוראים שאינם מתמצאים בגישת ה"ה"ל באמצעות התלקיט. הספר מציג ביסוס תאורטי-מחקרי לרציונל הגישה ולהטמעתה ומשלב דוגמאות של כלים יישומיים בתהליכי ההוראה-למידה-הערכה בבתי הספר ובמסלולי הכשרת המורים. אנו מקוות שדוגמאות אלו תהיינה לתועלת התלמידים והמורים, מורי המורים והמערכת כולה.

כמו בבתי הספר, גם במכללות ובאוניברסיטאות המכשירות מורים יש חשיבות רבה להתנסות בשיטות הערכה חדשניות וללקחים שיופקו מהן כדי לסייע למרצים לשפר את ההערכה שלהם. הערכה אמיתית צריכה לשקף קשרים מעמיקים בין סגנונות ההוראה לסגנונות הלמידה, כדי שלכל לומד תהיה אפשרות לבטא את דרך החשיבה הייחודית שלו.

התלקיט הוא אוסף מכוון של עבודות תלמידים המציג את מאמציהם, את תהליך התקדמותם ואת הישגיהם, בדרך של למידה שיתופית לצד למידה אישית. ייחודו בכך שהוא מזמן שותפות של התלמידים הן בבחירת החומרים הלימודיים הנכללים בתלקיט הן בתהליכי ההערכה עצמם, על פי קריטריונים ברורים שנקבעו מראש. מדובר בתהליך חינוכי-פדגוגי, שבו התלמידים אחראים ללמידה שלהם, ובו מוקצה מקום נכבד למשתנים האישיותיים של התלמידים ולחשיבה העצמית והמטה-קוגניטיבית שלהם. לפיכך התלקיט נתפס ככלי מרכזי בקידום תהליכי ה"ה"ל.

לצד כל אלו, התלקיט משקף את איכות עבודתו של המורה. הוא "מספר" לנו על דרך עבודתו של המורה, על דרכי ההוראה-למידה-הערכה שהוא נוקט, על הגיון בעבודתו, על אופי השיח שלו עם תלמידיו, על החשיבות שהוא מקנה לסוגיות למיניהן, על נאמנותו לתפיסה הפדגוגית של תחום הדעת ואף על משנתו החינוכית.

המחקרים המובאים בספר נערכו בקרב תלמידי תחום הדעת מוט"ב ומוריהם ובקרב מתכשרים להוראה בקורסי "הערכה חינוכית". כל הכלולים באוכלוסיות אלו התנסו בתהליכי הוראה-למידה-הערכה באמצעות התלקיט.

מורי מוט"ב שייכים לשתי קהילות מורים לומדות מרכזיות. האחת - קהילת אנשי תחום הדעת, ובהם גם מורי מוט"ב, המעריכים את תלמידיהם בדרכים מגוונות שבמרכזן התלקיט, בהתאם למטרות תחום הדעת ולעקרונותיו הפדגוגיים. יתרונה של ההערכה בדרך זו הוא ביכולת ההעמקה וההתאמה

של התלקיט לתחום הדעת. אנשי תחום הדעת האינטגרטיבי - הפיקוח, ועדת המקצוע, המדריכים, מורי המקצוע ותלמידיהם - הם קהילת למידה בעלת תפיסה פדגוגית, שכולם בה לומדים ומלמדים, בוחנים את תהליכי ההוראה-למידה ומפיקים תועלת מפעולות ההערכה. הישגי התלמידים הם רק אחד האינדיקטורים ליעילותה של קהילת הלמידה. הידע הנוצר בה הוא רב-פנים וכולל כמה סוגים של ידע, ובהם ידע מתודולוגי המאפשר לבחון את העשייה ולהעריך אותה לשם השבחתה. הקהילה השנייה היא קהילת מורי בית הספר שבו עובד המורה, ובמסגרתה הוא מתאים את העקרונות לתכנים הנלמדים ולצרכים הספציפיים של תלמידיו. יישום העקרונות האלה עשוי להתאים לתלמידים בכל רמות היכולות, השליטה, העניין והמוכנות, ולמסד התייחסות מתאימה לתלמידים הן כיחידים הן כקבוצות.

הרבה נכתב על תרומתה של ההערכה לקידום תהליכים בית-ספריים ותהליכי למידה ארגוניים, אולם חסרים מקורות הדנים בהשפעת ההערכה בתחום דעת מסוים על קהילת המורים והתלמידים של תחום הדעת הזה. בספר שלפניכם ננסה למלא את החלל הזה. אין אנו דנות בקהילה לימודית בית-ספרית ובתכנון לימודים בית-ספרי, אלא במקצוע לימוד חוצה דיסציפלינות וחוצה מסגרות, שהוא תחום דעת חדשני ואינטגרטיבי במהותו. במקרה הזה אין מדובר בתהליכי ההערכה המותאמים לבית ספר זה או אחר, מושפעים ממדיניות ההערכה הבית-ספרית ונתונים להחלטות ולשינויים על פי הלכי הרוח בבית הספר המסוים, אלא בתפיסה פדגוגית המושתתת אמנם על תכנים לימודיים מסוימים ועל מדיניות הערכה ייחודיות לתחום הדעת המסוים, אך אפשר ליישמה גם בתחומי דעת אחרים.

אנו הכותבות סבורות שלמרות שההערכה, הן באמצעות מבחנים הן באמצעות התלקיט, נתפסת בדרך כלל כציון על ביצוע, התלקיט מאפשר גם התפתחות ולמידה. לנו, מורות המורים המעריכות תלקיטים, יש עניין בהתפתחותם המקצועית של המתכשרים להוראה, ולפי תפיסתנו, תפקידנו אינו רק להעריך את התוצרים, אלא בעיקר לקדם תהליכי למידה וחקירה, רפלקציה ומטה-קוגניציה, כדי להקנות למורים לעתיד את החוויה, את הכלים ואת ההכשרה שיאפשרו להם לטפח את תלמידיהם בדרך זו.

בגישה זו ההוראה וההערכה שזורות זו בזו, וההתמקדות היא בהפקת תועלת מתהליך הערכה מעצבת של הלמידה, ולא רק בהערכת התוצר הסופי. תהליכי ההוראה והלמידה בתחום הדעת מאפשרים יצירת תרבות הערכה שבה ההערכה היא חלק בלתי נפרד מהתהליך כולו.

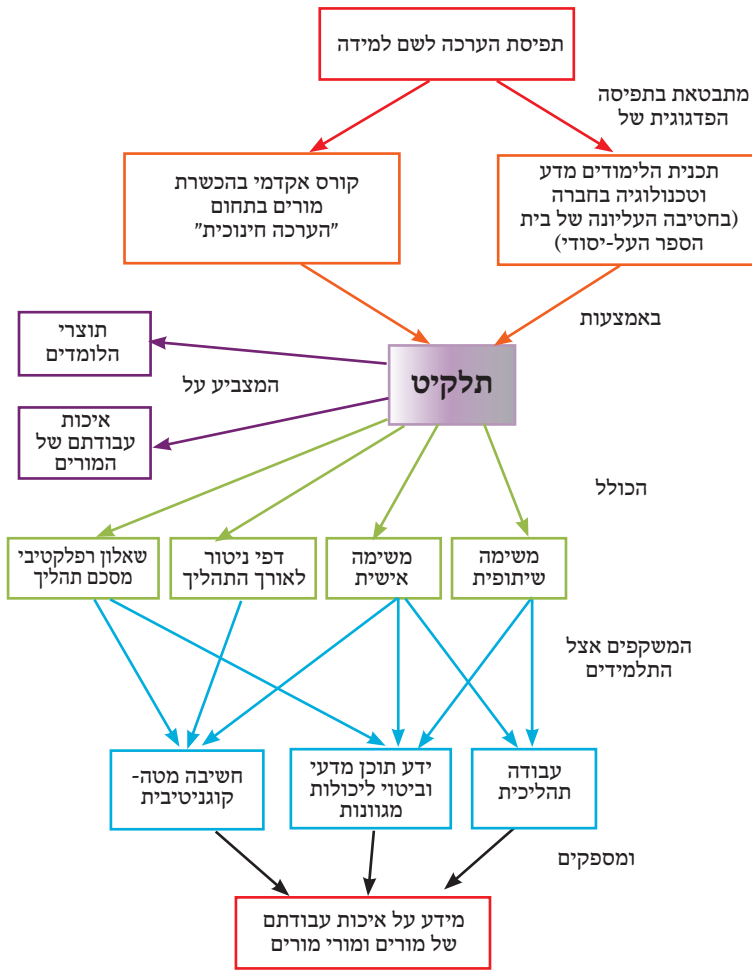
תהליך זה אינו מתייחס רק לצורכי תחום הדעת, אלא גם לצורכי התלמיד בכיתתו. תהליכים הנעשים במטרה לקדם הישגים ולצמצם פערים בין תלמידים מחייבים לקבל החלטות המבוססות על נתונים ונשענות בעיקר על הערכת ביצועי התלמידים בכיתה. כדי לקדם את ביצועי התלמידים יש להתמקד בהכוונת המורים כיצד לעשות שימוש מיטבי בהערכה כחלק בלתי נפרד מתהליכי ההוראה והלמידה.

לפי בירנבוים (2009), אפשר להצביע על שלושה שלבים בתהליך ההערכה: הראשון, קביעת היעדים שאת מידת השגתם מבקשים להעריך; השני, עיצוב המטלות וקביעת הקריטריונים שלפיהם יוערך הביצוע; והשלישי, הערכת הביצוע והפקת משוב בונה המבהיר את נקודות החוזק ואת הדרכים שבהן אפשר להמשיך לפתחן, וכן את הנקודות הטעונות חיזוק וכיצד אפשר לחזקן. שלושת השלבים האלה הם מרכיב חשוב בתפיסה הפדגוגית של תחום הדעת האינטגרטיבי מוט"ב. במהלך לימודי מוט"ב מודגש הקשר בין המדע לטכנולוגיה באמצעות הגישה המשלבת נושאים מדעיים עם היבטים טכנולוגיים וחברתיים ומאפשרת טיפוח סקרנות, פתיחות לרעיונות חדשים וספקנות הנובעת מהתמצאות במידע. תהליכי ההוראה-למידה במוט"ב מאורגנים סביב נושאים בעלי רלוונטיות לעולמם של התלמידים, ותהליכי הלימוד של הרעיונות המדעיים ותהליכי רכישת מיומנויות החשיבה והלמידה משולבים בהתנסות בדרכי למידה מגוונות, מתוך מתן ביטוי לכישוריהם המגוונים של התלמידים. השיתופיות בלמידה מיושמת במשימה הקבוצתית שכל התלמידים נדרשים למלא במסגרת פיתוח התלקיט. המשימה הקבוצתית משקפת תהליך, מניעה את התלמידים ללמידה פעילה, מאפשרת להם לתת ביטוי ליצירתיות ומחזקת פעילות מטה-קוגניטיבית. מאחר שהלמידה השיתופית היא מרכיב חשוב בלימודי תחום הדעת מוט"ב, נערך מחקר שבו נבדקו העדפותיהם של תלמידים בסוגיית המשימה השיתופית והמשימה האישית, ונבדק כיצד הם תופסים את דרך הלמידה השיתופית.

חשוב לציין כי מוקד הספר הזה הוא הערכת התלמידים בכמה רבדים לימודיים: הערכה של ביטויים ליכולות מגוונות בהתאם לגישת האינטליגנציות המרובות של גרדנר (1996) והערכה של ביטויים לרמות קוגניטיביות באמצעות מטלות - מהרמה הבסיסית של ידע והבנה ועד מטלות שלפתרון נדרשות פעולות ברמות חשיבה מתקדמות, וכל זאת על פי מטרות תחום הדעת וצרכיו. במקרה הנידון מדובר בתחום הדעת מוט"ב, אך הגישה הזאת מתאימה לכל תחום דעת שהוא, וגם לתחומים המשולבים אלה באלה.

בספר שלפניכם חמישה פרקים. שני הפרקים הראשונים עוסקים בבסיס לעבודה הזאת - בהערכה לשם למידה (ה"ל") ובביטוייה בתכנית הלימודים מוט"ב. בפרק הראשון מוצג הבסיס התאורטי לגישת ההערכה הנידונה, והפרק השני מתמקד בתכנית הלימודים במוט"ב, בתפיסה הפדגוגית שהיא משקפת ובאופני ההערכה הנהוגים בה. בפרק השלישי נראה כיצד אפשר לראות בתלקיטי התלמידים ביטוי לאיכות עבודתם של המורים, ובפרק הרביעי נציג שני מחקרים העוסקים בתפיסות לומדים את הלמידה השיתופית ואת הלמידה האישית; המחקר הראשון מתמקד בתלמידי מוט"ב, והשני - בסטודנטים המתכשרים להוראה. בפרק החמישי נבחנת ההערכה באמצעות התלקיט מבעד לעיני המתכשרים להוראה. הפרק מציג מחקר שבדק את עמדות המתכשרים כלפי התלקיט ומרכיביו וכלפי ההערכה באמצעותו בהיותם סטודנטים במכללה ומורים לעתיד. בדיון נציג את סוגיית השימוש בתלקיט ככלי הערכה מרכזי במסגרת מקצוע לימוד ואת היותו מרכיב חשוב בהכשרת המורים. הדיון כולל המלצות לפעילות בעתיד.

הנספחים המצורפים מספקים לקוראים כלים יישומיים שאפשר להתאים לדרישות תחומי דעת אחרים ולמאפיינים אחרים של תלמידים ומורים. להלן מיפוי המרכיבים שהספר עוסק בהם ויחסי הגומלין ביניהם. מטרת המיפוי היא להציג את הסוגיות המוצגות בספר ואת מהות הקשרים ביניהן, הן מבחינת התפיסה הפדגוגית שהן מייצגות, הן מבחינת התהליכים המתרחשים בפועל בשדה ההוראה בבית הספר העל-יסודי ובקורס האקדמי המיועד למתכשרים להוראה. במרכז המיפוי נמצא התלקיט, שהוא הכלי שבאמצעותו משתקפות ומועצמות כל הסוגיות האלה בסביבות הלמידה המוצגות לעיל.

איור 1: מיפוי מרכיבי הספר